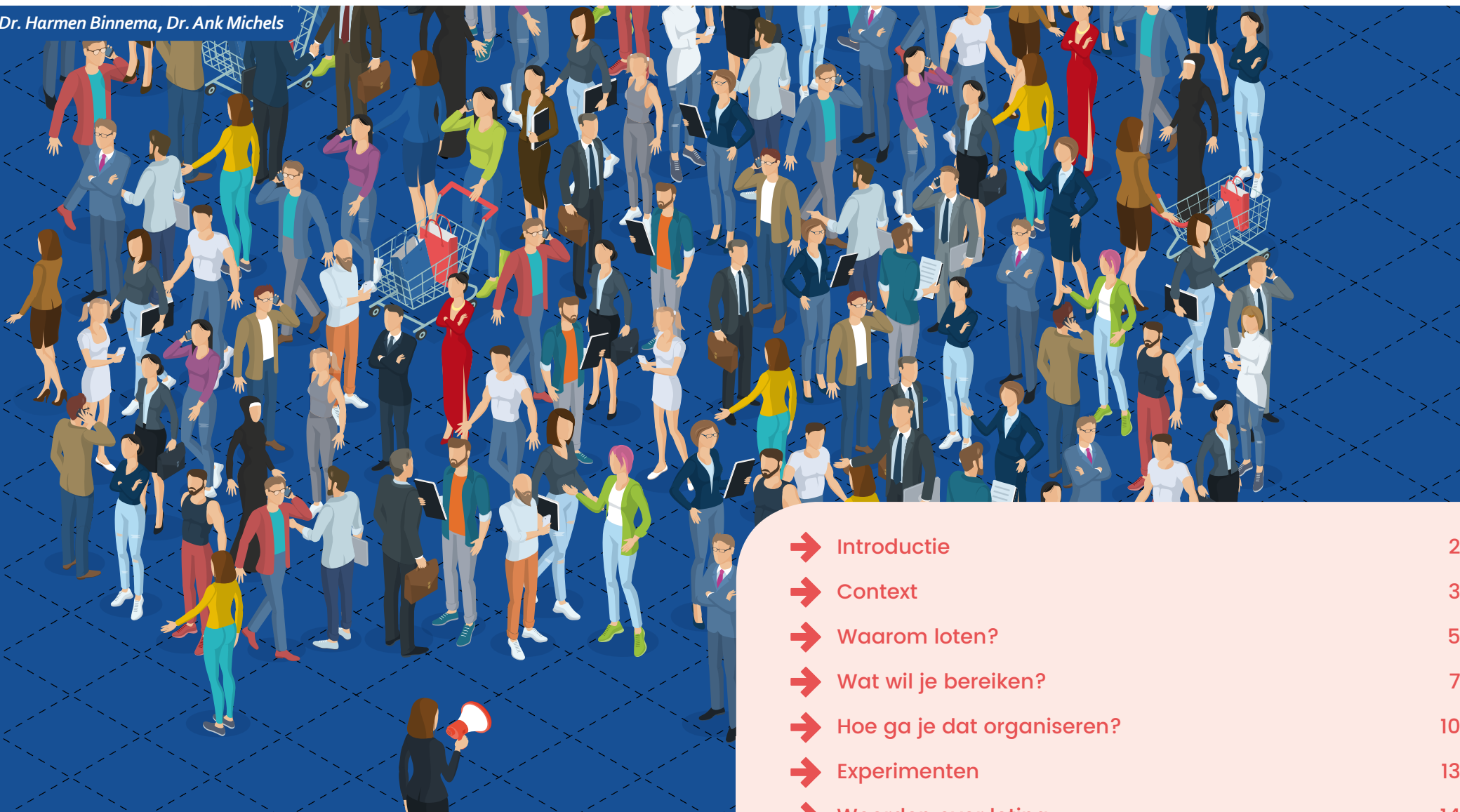

Toolkit Loting

Dr. Harmen Binnema, Dr. Ank Michels

→	Introductie	2
→	Context	3
→	Waarom loten?	5
→	Wat wil je bereiken?	7
→	Hoe ga je dat organiseren?	10
→	Experimenten	13
→	Woorden over loting	14

INTRODUCTIE

Een toolkit loting: waarom, wat en hoe

De Democratic Challenge is een driejarig programma van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Vereniging Nederlandse Gemeenten, dat is gericht op vernieuwing van de lokale democratie. Het is een bottom-up experimenteerprogramma waarin lokale experimenten centraal staan. De Democratic Challenge verzamelt, bundelt en ondersteunt experimenten voor vernieuwing van de lokale democratie. De ervaringen en lessen van de experimenten vormen input voor lokaal- en Rijksbeleid en worden actief verspreid onder verschillende doelgroepen (waaronder alle gemeenten).

In 2015 hebben 99 experimenten zich aangesloten bij de Democratic Challenge. Op basis van die experimenten zijn 13 thema's geformuleerd waar kennismakelaars werken aan verbinden, leren en kennisontwikkeling. Eén van deze thema's is loting en verantwoording. De initiatieven die onder dit thema vallen doorlopen samen een leertraject, met halfjaarlijkse bijeenkomsten waarbij ervaringen worden uitgewisseld rondom bepaalde thema's en experts hun kennis toevoegen.

Op deze bijeenkomsten is bijvoorbeeld gesproken over manieren om tot een representatieve groep te komen bij loting en over hoe loting zich verhoudt tot de wettelijke kaders. Vanuit de initiatiefnemers van de experimenten kwam het verzoek om systematischer in kaart te brengen wat de ervaringen zijn met loting, wat overwegingen zijn om voor loting te kiezen (inclusief voor- en nadelen) en op welke manieren loting invulling kan krijgen. De praktische bruikbaarheid stond daarbij voorop; vandaar ook de benaming toolkit.

In opdracht van het Team Democratic Challenge heeft USBO Advies – onderdeel van de Universiteit Utrecht – een toolkit gemaakt waarin de bestaande kennis, analyses en input van de initiatiefnemers bij elkaar komen en die beoogt nieuwe initiatieven verder te helpen. Onze eerste bevindingen hebben tijdens de Democratic Challenge Parade in maart 2017 met veel van de betrokken initiatiefnemers gedeeld. Een volgende versie hebben we in september 2017 besproken met het netwerk van wetenschappers op het gebied van lokale democratie. We hebben dankbaar gebruik gemaakt van de suggesties die we bij die bijeenkomsten hebben ontvangen.

Eerst schetsen we kort, op basis van een verkenning

van de literatuur, de context van loten. Waarom is loten populair en wat wordt er van loten verwacht? We bespreken de mogelijke opbrengsten van loting en een aantal randvoorwaarden om goed op te letten. De toolkit bestaat daarna uit drie onderdelen (waarom, wat en hoe) die hierop voortbouwen:

- 1 → **Waarom loten?**
- 2 → **Wat wil je bereiken?**
- 3 → **Hoe ga je dat organiseren?**

We hopen dat deze toolkit voor veel lokale initiatiefnemers een bron van inspiratie kan zijn. Ons streven is bovendien de toolkit regelmatig te actualiseren, om een plek te geven aan ervaringen met nieuwe experimenten en te blijven leren.

Harmen Binnema en Ank Michels (Universiteit Utrecht)

...loting en minipublics moeten niet zozeer als participatie maar als representatie worden gezien.

Context

Loting lijkt iets van lang vervlogen tijden: waar komt de hernieuwde populariteit van dit idee vandaan? We schetsen de context van loten aan de hand van de redenen om voor loting te kiezen, de mogelijke opbrengsten van loting en bijbehorende aandachtspunten. Wie vooral praktisch met loting aan de slag wil, kan dit gedeelte overslaan en meteen naar de toolkit. Maar ook daar geven we leestips om je in bepaalde onderwerpen meer te verdiepen.

Wat zijn de argumenten voor loting?

In veel van de pleidooien voor loting worden historische voorbeelden genoemd van bijvoorbeeld Athene of Florence, waar loting werd ingezet om bestuurlijke functies te vullen (Van Reybrouck 2013). Dit was vanuit de gedachte dat iedere burger in principe tot besturen in staat was. Omdat iemand een dergelijke functie maar voor een relatief korte periode uitoefende, zorgde loting voor een snelle afwisseling van besturen en bestuurd worden. Vandaar ook dat loting met democratie werd verbonden en verkiezingen met *aristocratie* (zie Sintomer 2010).

Loting in de huidige tijd wordt niet meer ingezet als manier om burgers voor bestuurlijke functies te selecteren, al was het maar vanwege de omvang van de bevolking van moderne steden en staten. Tegelijkertijd is de democratische ambitie niet helemaal verdwenen: bij vaak genoemde recente voorbeelden van loting zoals British Columbia of IJsland is wel degelijk een poging gedaan invloed op politieke besluitvorming uit te oefenen. Bovendien was de verwachting dat de uitkomsten effect zouden hebben op de standpunten van gekozen volksvertegenwoordigers of was het zo ingericht dat de uitkomsten aan de bevolking (via een referendum) werden voorgelegd.

De vorm die dit meestal krijgt is een 'minipublic', als een afspiegeling in het klein van de totale bevolking op een aantal belangrijke kenmerken. Bij een voldoende groot aantal deelnemers aan het minipublic kunnen veel van die kenmerken vertegenwoordigd zijn. Om die reden zegt bijvoorbeeld Zakaras (2010) dat loting en minipublics niet zozeer als participatie maar als *representatie* moet worden gezien. Voor grote betrokkenheid van burgers of verbreding van participatie is de omvang van de minipublics immers te klein, maar een minipublic representeert wel de bredere bevolking waaruit het is geloot.

Wat levert loting op?

Welke voordelen worden verwacht van loting ten opzichte van andere selectiemechanismen? Dit overzicht is met name gebaseerd op het werk van Delannoi, Dowlen & Stone (2013).

- Vergroten van de *descriptieve representatie*: door loting komen kenmerken die in de hele populatie aanwezig zijn ook terug in de geselecteerde groep. Daarbij moet de groep wel groot genoeg zijn (enkele honderden) en de loting moet plaatsvinden uit de hele populatie. Dit laatste betekent geen voorselectie op basis van bijvoorbeeld motivatie, ervaring, voorkennis – deze kenmerken komen immers ook niet in de hele populatie voor.

- Voorkomen van *dominantie*: loting houdt degenen tegen die zich om de verkeerde redenen met politiek willen bemoeien en voorkomt dat deelbelangen te veel invloed krijgen. Deelnemers zitten er niet namens een specifieke groep of een specifiek belang en gaan onbevangen het gesprek in. Dit verhoogt ook de kwaliteit van de argumenten en het debat.
- Bevorderen van *participatie*: loting biedt werkelijke mogelijkheden voor participatie en zorgt dat die ook plaatsvindt. Het geeft tegenwicht aan de apathie van veel kiezers, vooral door diversere participatie en grotere inclusiviteit. Ook groepen die vaak niet meedoen, zoals jongeren, mensen met een migratieachtergrond of laagopgeleiden.
- Loting zorgt voor *rotatie*: telkens zijn weer andere mensen aan de beurt. Dit zorgt voor telkens nieuwe input van ideeën, maar betekent ook dat je als deelnemer niet afhankelijk wordt van anderen en daarmee vatbaar voor beïnvloeding (of andersom: dat zij afhankelijk worden van jou en het risico van vriendjespolitiek op de loer ligt).

Meer overkoepelend zijn er twee soorten redeneringen om voor loting te pleiten. De eerste redenering is die van de 'arationaliteit': loting helpt om (oneigenlijke) argumenten en partijdigheid buiten de deur te houden. De tweede redenering is die van de 'onzichtbare hand': door loting komen in de gelote groep alle kenmerken van de gehele populatie terug.

Aandachtspunten bij loting

Aan de andere kant blijkt uit verschillende onderzoeken dat het nog niet zo eenvoudig is om loting op een goede manier in te zetten bij initiatieven in de wijk, burgertoppen, schaduwraad of andere vormen waarbij burgers samen aan de slag gaan. De volgende aandachtspunten worden genoemd:

- Loting leidt altijd tot een *ongelijke deelname*. Hoewel het juist de bedoeling is om door loting een zo divers en representatief mogelijke groep te betrekken, blijkt in de praktijk zelfselectie vaak een grote rol te spelen. Dit heeft als gevolg dat deelnemers over het algemeen meer politiek geïnteresseerd zijn dan de niet-deelnemers, minder cynisch zijn over politiek, hoger opgeleid en meer maatschappelijk actief (Curato and Niemeyer 2013; Michels 2017; O'Flynn en Sood 2014; Smith 2009). Dit kan ertoe leiden dat sommige onderwerpen niet aan de orde komen, simpelweg omdat de mensen die zich hier druk over maken niet meepraten.
- De verbinding met het *formele beleidsproces* en de instituties van de representatieve democratie ontbreekt vaak. Op enkele uitzonderingen na, maken gelote fora meestal geen deel uit van het

formele besluitvormingsproces en is onduidelijk wat er met de resultaten gebeurt (Font en Bianco 2007; Caluwaerts en Reuchamps 2014; Michels en Caluwaerts 2016; Boogaard en Binnema 2016). De uitzondering is het Burgerforum in British Columbia (Canada), waarbij de uitkomsten van het burgerforum in een referendum zijn voorgelegd aan de hele bevolking (Smith 2009). Ook als het gelote forum geen deel uitmaakt van het formele besluitvormingsproces is het belangrijk om vooraf duidelijk te maken wat de status is van het forum en wat er gebeurt met de uitkomsten in het vervolg van de besluitvorming.

- De verbinding van de gelote burgers met de rest van de *lokale samenleving*. Burgers kunnen vaak op verschillende manieren hun stem laten horen. De gelote burgerraad of burgertop is slechts één van die mogelijkheden. De uitdaging voor een gelote burgerraad is om buiten het forum impact te hebben in de gemeente, de gemeenschap of de wijk (Niemeyer 2014; Curato en Böker 2016). Wil een gelote burgerraad invloed hebben, dan moet ook de relatie met al die andere bestaande vormen van participatie in de wijk of de gemeente duidelijk zijn. Dit is geen gemakkelijke opgave. Het vereist dat verwachtingen over de invloed van het forum vooraf duidelijk zijn, zonder dat andere participatiemogelijkheden worden afgesneden. Een daarmee samenhangend punt is dat deelnemers aan gelote fora zich vaak heel erg betrokken voelen, maar dat die betrokkenheid ophoudt zodra de bijeenkomst is afgelopen. De uitdaging is dan ook om die betrokkenheid vast te houden (Niemeyer 2014). Dat

lijkt beter te verlopen in kleine gemeenschappen met een sterke buurt- en sociale netwerken (Michels 2017).

- Een laatste punt dat wordt genoemd in de literatuur betreft de rol van *context* (Specht 2013; Smets en Vliind 2017). Als het thema niet aansluit bij wat mensen belangrijk vinden (urgentie), als de locatie van de bijeenkomst niet aantrekkelijk is (bijv. moeilijk bereikbaar, slechte akoestiek), als de vorm van deliberatie niet aansluit bij de doelgroep (bijv. te talig bijvoorbeeld), dan is de kans groot dat de doelen van het forum niet worden gehaald.

Waarom loten?

A. Motieven voor loting

Er zijn verschillende motieven om te kiezen voor loting.

1. Anderen aan tafel krijgen dan de 'usual suspects'

Bij veel vormen van participatie zijn ouderen, mensen met een Westerse achtergrond en mannen oververtegenwoordigd. Loting kan een manier zijn om ook andere groepen aan tafel te krijgen. In de praktijk blijkt zelfselectie (niet iedereen die wordt uitgenodigd komt ook) een grote rol te spelen met als gevolg dat deelnemers over het algemeen meer politiek geïnteresseerd zijn dan de nietdeelnemers, minder cynisch zijn over politiek, hoger opgeleid en meer maatschappelijk actief.

Meer lezen?

Over de G1000'en in Nederland: Binnema, H. en Michels, A. (2016) "Loting en diversiteit. Te hoge verwachtingen", in: G. Boogaard en A. Michels (red.), *G1000. Ervaringen met burgertoppen*. Den Haag: Boom bestuurskunde.

Over het 'Citizens' parliament' in Australië: Curato, N. & Niemeyer, S. (2013) 'Reaching out to overcome

political apathy: *Building participatory capacity through deliberative engagement' Politics and Policy* 41(3): 355–383.

Over mini-publics in het algemeen: O'Flynn, I. & Sood, G. (2014). "What would Dahl say? An appraisal of the democratic credentials of deliberative polls and other mini-publics." In: Grönlund K., Bächtiger, A. & Setälä, M. (eds). *Deliberative Mini-publics. Involving Citizens in the Democratic Process*. Colchester: ECPR Press, pp. 41–58

2. Op nieuwe, betere, leukere, creatievere ideeën komen

De gedachte is dat een grotere variëteit in deelnemers ook leidt tot betere en creatievere ideeën. De ervaring met gelote burgertoppen en andere burgerfora is dat er in korte tijd (vaak binnen het tijdsbestek van een dag) veel ideeën en plannen ontwikkeld worden. Wat de bijdrage van loting hieraan is, weten we niet. Het format van burgertoppen om in dialoog met elkaar ideeën te vormen is eveneens van belang voor ideeënontwikkeling. Verder bepaalt de mate van openheid van het centrale thema de ruimte voor deelnemers om zelf onderwerpen in te brengen. Wordt dit volledig aan de deelnemers overgelaten (een open agenda) of is het thema vooraf bepaald en afgebakend?

Meer lezen?

Raadpleeg de websites van de burgertoppen (bijv. via www.g1000.nu) die in Nederland de afgelopen jaren zijn gehouden om de variëteit in ideeën, plannen en suggesties als resultaat van de burgertoppen te zien.

3. Vernieuwing van de democratie

Loting is een andere, alternatieve manier om invulling te geven aan de democratie. In de representatieve democratie zijn verkiezingen het instrument zijn om politici te kiezen die de bevolking vervolgens vertegenwoordigen. Loting is een instrument om een willekeurig geselecteerde groep burgers een stem te geven. Sommigen spreken over het 'verfrissen' van de democratie. Anderen, waaronder Code Oranje (een groep van enkele honderden burgemeesters, wethouders, raadsleden, en actieve burgers), willen de democratie grondig vernieuwen.

Meer lezen?

In zijn boek *Tegen Verkiezingen* (2013) breekt Van Reybrouck een lans voor loting als alternatief voor de 'vermoeide' vertegenwoordigende democratie. Hij bespreekt in zijn boek diverse historische voorbeelden en doet ook concrete aanbevelingen voor het inzetten van loting in de 21e eeuw.

Een mooie bespreking van deliberatie en loting als alternatieve vorm van democratie, met voorbeelden uit verschillende landen, is te vinden in: Grönlund, K., Bächtiger, A. & Setälä, M. (2014), *Deliberative mini-publics. Involving citizens in the democratic process*. Colchester: ECPR Press.

4. Aan de realisatie van democratische waarden bijdragen

Loting beoogt een grotere diversiteit en daarmee de 'insluiting' van een bredere groep mensen. Loting kan een tegenwicht bieden aan de apathie van veel kiezers en draagt daarmee bij aan burgerschap. Loting, in combinatie met een dialoogvorm, kan bijdragen aan een betere uitwisseling van argumenten en een hogere kwaliteit van het gesprek. Loting kan ertoe bijdragen dat andere en meer mensen gaan participeren en daarmee de legitimiteit van beslissingen vergroten.

Evaluatiekader democratische waarden

Het evaluatiekader democratische waarden biedt een instrument om vernieuwende praktijken van participatie te evalueren op een neutrale wetenschappelijke manier, dus los van ideologische opvattingen.

Evaluatiekader democratische waarden

Democratische waarden	Evaluatie vragen	Thema's
Insluiting	Hoe divers is de deelnemersgroep?	Selectie en diversiteit
Invloed	Wat gebeurt er met de input en ideeën van deelnemers?	Doorwerking in agendavorming en beleid
Deliberatie	In hoeverre is er sprake van dialoog tussen deelnemers?	Kwaliteit gesprekken, dialoog en uitwisseling van argumenten
Burgerschap	Leidt het tot betere democratische burgers?	Betrokkenheid, verantwoordelijkheid en initiatief
Transparantie	Is duidelijk wat deelnemers kunnen verwachten?	Inzicht in verloop proces
Legitimititeit	Steunen deelnemers het proces en de uitkomst?	Steun proces en uitkomst

Voorbeelden van methoden van burgerparticipatie

Raadplegen	Adviseren	Coproduceren	Meebeslissen
Spreekuur	Stadsgesprek	Werkateliers	Dorps- en wijkraden
Enquête/ burgerpanel	Rondetafelgesprek	Werkgroepen	
Wijkplatform	Adviesraden	Wijk- of gebiedsgericht werken	Buurtbudgetten
Politiek café	Kwaliteitsschouw		

Gebaseerd op Peters et al. (2014)

Meer lezen?

Over democratische waarden:

Michels, A. (2015). 'Hoe we uit het ideologisch doe-democratie-debat kunnen komen', *Sociale Vraagstukken* www.socialevraagstukken.nl, 19 maart 2015.

Michels, A. (2011). 'Innovations in democratic governance – How does citizen participation contribute to a better democracy?', *International Review of Administrative Sciences* 77(2): 275-293.

Smith, G. (2009). *Democratic Innovations: Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.

B. Alternatieven voor loting

Loting is een vorm om deelnemers te selecteren. Maar er zijn ook alternatieven.

1. Andere vormen van selectie

Als het gaat om het verkrijgen van een diverse deelnemersgroep kan ook gekozen worden voor het direct benaderen van specifieke, vaak ondervertegenwoordigde groepen. Ook een combinatie met loting is mogelijk. Voor het direct benaderen van specifieke groepen kunnen verschillende platforms worden ingezet; denk aan maatschappelijke organisaties en bestaande netwerken, de moskee, social media (jongeren).

Als het vooral belangrijk is dat er veel mensen deelnemen is een open uitnodiging ook een optie. Via

een open uitnodiging is iedereen welkom die wil deelnemen.

Als het vooral van belang is om (vertegenwoordigers van) relevante maatschappelijke organisaties aan tafel hebben, dan ligt het meer voor de hand om deelnemers gericht uit te nodigen (op naam en organisatie).

Voorbeeld

Voor de G1000 in België in 2011 werd in eerste instantie gekozen voor loting. Omdat op deze manier bijna geen maatschappelijk kwetsbare en etnische minderheidsgroepen werden bereikt, is er vervolgens voor gekozen om 10% van de plaatsen te reserveren voor mensen die werden gerekruteerd via een aantal middenveldorganisaties.

2. Andere vormen van burgerparticipatie

Er is een enorme variatie aan methoden voor burgerparticipatie, waarbij niet wordt geloot; vaak is er sprake van een open uitnodiging of worden mensen juist gericht benaderd en uitgenodigd.

Meer lezen?

Over hoe het er met de lokale democratie voor staat: Peters, K., V. van Stipdonk, en P. Castenmiller (2014). *Verkenning van de lokale democratie in Nederland*. Stichting Decentraal bestuur.nl.

Over verschillende vormen van burgerparticipatie: Leyenaar, M. (2009). *De burger aan zet. Vormen van burgerparticipatie: inventarisatie en evaluatie*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag.

WAT WIL JE BEREIKEN?

A. Invloed op politiek en beleid

Wanneer het streven is dat de uitkomsten invloed hebben op het college, de gemeenteraad en/of de ambtelijke organisatie.

Voorbeeld **Verbinding met de gemeenteraad**

In de gemeente Peel en Maas neemt de gemeenteraad het oordeel van de Sociale Raad mee in de besluitvorming over het vraagstuk. Sowieso is de afspraak dat de uitkomsten van de Sociale Raad altijd op de agenda van de gemeenteraad komen.

Bij de G1000 zit 'het hele systeem' aan tafel. Dit betekent dat raadsleden en ambtenaren deelnemen aan het gesprek en op die manier zich ook eigenaar (kunnen) gaan voelen van de ideeën die worden bedacht. In Canada stelde de regering van British Columbia een burgerforum in over een verandering van het kiesstelsel. De uitkomsten van dit forum werden vervolgens in een referendum voorgelegd aan de gehele bevolking.

1. Verbinding met de gemeenteraad

Voor invloed op de politiek en het beleid is het van belang dat er een verbinding is tussen het forum en de gemeenteraad. Dat kan door toezeggingen van de gemeenteraad (vooraf!) om de resultaten mee te nemen in de besluitvorming of die zelfs over te nemen.

Sommige initiatiefnemers van loting zien als mogelijk risico van een verbinding met de gemeenteraad dat het gelote forum wordt gezien als een instrument van de raad en daarmee ingekapseld raakt in het systeem. Maar het risico van geen afspraken vooraf tussen het forum en de gemeenteraad is nog veel groter, namelijk dat er niets met de resultaten gebeurt.

Product

Bij invloed van het gelote forum op de politiek en het beleid, bestaat het product uit aanbevelingen. Deze aanbevelingen kunnen verschillende vormen aannemen: bindende adviezen (alleen bij goedkeuring vooraf door de gemeenteraad), concreet uitgewerkte niet bindende adviezen en plannen, of aanbevelingen voor meer politieke aandacht voor specifieke problemen.

Een alternatief is om een gelote burgertop ruim voorafgaand aan de verkiezingen te organiseren. De resultaten vormen in dat geval input voor de programma's van politieke partijen.

Meer lezen?

Over manieren om gelote fora en het formele besluitvormingsproces met elkaar te verbinden en duidelijk te maken wat er met de resultaten gebeurt:

Smith, G. (2009). *Democratic Innovations: Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Caluwaerts, D. & M. Reuchamps (2016). 'Generating democratic legitimacy through deliberative innovations: the role of embeddedness and disruptiveness', *Representation* 52(1): 13-27.

Font, J. & I. Blanco I (2007). "Procedural legitimacy and political trust: The case of citizen juries in Spain". *European Journal of Political Research* 46 (4): 557-589.

2. Binnen de grenzen van de gemeentewet

Formeel blijft de uiteindelijke bevoegdheid altijd bij de gemeenteraad. Maar binnen de Gemeentewet is veel ruimte om te werken met gelote burgerraden. Van belang is dat de gekozen vorm en de status van de resultaten de goedkeuring hebben van de gemeenteraad.

Bij onduidelijkheden of conflicten hierover bestaat het risico dat de Gemeentewet als argument wordt gebruikt om experimenten te blokkeren of het bij een experiment te laten.

In het kader van binnengemeentelijke decentralisatie zijn er mogelijkheden om bestuurscommissies of wijk- en dorpsraden in te stellen. Een vergelijkbare vorm kan worden toegepast voor gelote fora.

Voorbeeld **Binnen de grenzen van de gemeentewet**

In Groningen wordt in de Oosterparkwijk een Coöperatieve Wijkraad (CWR) ingesteld, bestaande uit elf wijkbewoners en zes gemeenteraadsleden. De bewoners worden geloot, raadsleden kunnen aangeven belangstelling te hebben (waarbij op evenredige vertegenwoordiging wordt gelet). Alle leden worden vervolgens door de gemeenteraad benoemd en kunnen maximaal twee jaar zitting hebben in de wijkraad.

De CWR krijgt een eigen budget en kan daarnaast de besteding van het budget van de gemeente dat op de wijk betrekking heeft beïnvloeden. Het college en de raad nemen in principe de besluiten van de CWR over.

B. Initiatieven en acties van burgers

Wanneer het de bedoeling is dat ingelote burgers plannen ontwikkelen en daar vervolgens zelf mee aan de slag gaan.

1. Een open agenda

Een open agenda geeft deelnemers de ruimte om zelf te bepalen waarover ze het tijdens de bijeenkomst willen hebben en welke ideeën ze verder willen ontwikkelen. Mensen krijgen het gevoel zelf eigenaar van die ideeën te zijn en niet binnen vooraf bedachte kaders te moeten werken.

Het idee van een open agenda staat centraal bij een G1000 en wordt strikt gehanteerd. Deelnemers ontwikkelen hun ideeën aan de hand van een aantal vaste vragen: wat vind jij belangrijk voor de stad/wijk in de komende vier jaar? wat moet daarvoor gebeuren? wat wil en kun jij daaraan bijdragen?

“...Een open agenda geeft deelnemers de ruimte om zelf te bepalen waarover ze het tijdens de bijeenkomst willen hebben en welke ideeën ze verder willen ontwikkelen.....”

Het risico van een open agenda kan zijn dat ideeën worden bedacht die al blijken te bestaan of niet uitvoerbaar zijn. Experts kunnen een functie vervullen om dit risico te verkleinen. Ook facilitering door de gemeente kan belangrijk zijn om een initiatief verder te helpen.

Product

Het initiatief ligt volledig bij wat deelnemers zelf bedenken en ontwikkelen. Het product als uitkomst van de bijeenkomst is een plan voor een initiatief in de stad of wijk of een concrete actie.

Voorbeelden van plannen en concrete acties die voortgekomen zijn uit de G1000 zijn: een Buurtweter-tegel in Amersfoort, een intercultureel festival 'Proef Kruiskamp' in de gelijknamige wijk in Amersfoort, een leercafé in Uden en een werkgroep duurzaamheid die werkt aan een klimaatneutraal Gemert-Bakel. Soms kunnen burgers heel goed zelf het initiatief nemen, plannen ontwikkelen en vervolgens uitvoeren. Maar vaak is een faciliterende rol van de gemeentelijke overheid nodig.

Voorbeeld Plannen en concrete acties

Bij de G1000 Enschede, die moet leiden tot een Burgerbesluit, werd het idee van een open agenda losgelaten. In plaats daarvan werd gekozen voor een specifiek lokaal thema: vuurwerk. Daar zijn zes voorstellen uitgekomen, die gaan over o.a. handhaving, eigen verantwoordelijkheid en vuurwerkvrije zones. Deze voorstellen worden in plannen uit-gewerkt, op basis waarvan een manifest zal worden ondertekend door alle betrokkenen.

2. Faciliteren van burgerinitiatieven

Burgerinitiatieven kunnen op verschillende manieren worden gefaciliteerd. Ten eerste financieel: de gemeente ondersteunt het initiatief (gedeeltelijk) met een subsidie. Ten tweede door kennis: ambtenaren en professionals ondersteunen het initiatief met expertise. Ten derde door beleid: de ambtelijke organisatie ondersteunt het initiatief door het te integreren in bestaand beleid.

Voorbeeld Faciliteren burgerinitiatieven

De G1000 en andere burgertoppen werden vaak ondersteund door vrijwilligers, die bijvoorbeeld:

- geluidstechniek konden leveren
- mensen bij binnenkomst welkom heetten en jassen aannamen in de garderobe
- voor de catering zorgden
- verslagen maakten van de gesprekken aan tafel
- campagne voerden via social media
- etc.

C. Kennis als voorwaarde

Loting gaat vrijwel altijd samen met een vorm van deliberatie waarbij de deelnemers met elkaar in gesprek gaan en argumenten en ideeën uitwisselen. Om te voorkomen dat deelnemers met meer kennis het gesprek domineren wordt er vaak aan deelnemers informatie verstrekt. Dat kan op verschillende manieren:

Academische experts

Bij de G1000 in België werden de gekozen thema's ingeleid door academische experts. Van belang is dat experts een onafhankelijk profiel hebben. Dat is in België niet goed gegaan. Omdat in België de experts een nogal links profiel hadden, kwamen meer rechtse perspectieven op de thema's minder aan bod.

Ervaringsexpertise

Bij de wijk G1000 in Kruiskamp in Amersfoort konden deelnemers als groep zelf aangeven welke expertise ze nodig hadden bij de uitwerking van plannen (dus niet vooraf). Dat vereist inzicht van de groep in het soort expertise dat nodig is. In Kruiskamp hebben de organisatoren suggesties gedaan. Ervaringsexpertise kwam onder meer van een wijkmanager, een notaris en een wijkagent.

Informatie van de gemeente

In de gemeente Peel en Maas adviseert de gelote Sociale Raad over vooraf door de Raad vastgestelde sociale vraagstukken. De gemeente verstrekt vooraf informatie aan de deelnemers, op basis waarvan zij met elkaar in gesprek gaan.

Tijdens sommige burgertoppen waren ambtenaren tijdens de bijeenkomst aanwezig om hun expertise te delen met de deelnemers. Van belang is dat vooraf duidelijk is wat de rol van de ambtenaar is: is hij expert of ook deelnemer?

Ambtenaren kunnen verschillende rollen hebben. Zij kunnen betrokken zijn bij de voorbereiding van een bijeenkomst en/of zelf deelnemen aan de bijeenkomst.

Het moet vooraf duidelijk zijn of zij dat doen in de rol van toevallig ingelote inwoner, als gespreksleider aan één van de tafels, of een aparte status hebben als expert. De ervaringen met burgertoppen laten zien dat hierover vaak onduidelijkheid over is hetgeen leidt tot verwachtingen die niet kunnen worden waargemaakt.

Ambtenaren kunnen ook betrokken zijn bij de uitvoering van gemaakte plannen. Voor de uitvoering van door burgers ontwikkelde plannen is een ondersteunende rol van de gemeente vaak belangrijk. Bij een te grote rol voor de ambtelijke organisatie bestaat het risico dat plannen te veel ingepast worden in bestaand gemeentelijk beleid en dat er weinig ruimte is voor vernieuwing.

Hoe ga je dat organiseren?

A. Randvoorwaarden

Om de bijeenkomst op basis van loting tot een succes te maken is het belangrijk dat een aantal randvoorwaarden aanwezig is. Die hebben betrekking op de mensen die het organiseren, de technische ondersteuning en het beschikbare budget.

1. Team met commitment en tijd

Van alle lokale organisatoren horen we dat het heel veel tijd vraagt (vrijwel altijd vrijwilligerswerk) gedurende een langere periode om een burgertop of burgerraad te organiseren. Wees je hiervan bewust als je aan de organisatie begint en bespreek dit ook goed met de vrijwilligers die zich aanmelden. Commitment houdt ook in dat je het met elkaar eens bent over de vraag waarom je gaat loten en wat je ermee wilt bereiken.

2. Specifieke kwaliteiten, netwerken, ICT-kennis

In het organisatie-team is behalve tijd en commitment ook specifieke kennis noodzakelijk. Denk bijvoorbeeld aan mensen die:

- verstand hebben van (sociale) media om de publiciteit te organiseren
- deskundig zijn op het gebied van ICT en geluid in verband met de techniek die ter plekke nodig is,
- netwerken in de gemeente hebben om anderen te enthousiasmeren mee te doen en ook financiële en andere ondersteuning voor elkaar te krijgen
- meer in het algemeen ervaring hebben met het organiseren van grotere evenementen.

Voorbeeld Specifieke kwaliteiten, netwerken, ICT-kennis

Bij veel G1000'en andere burgertoppen bleek dat er relatief weinig jongeren en weinig mensen met een migratieachtergrond meededen. Eén van de factoren hierbij was dat die groepen ook in de lokale organisatie niet of heel beperkt waren vertegenwoordigd. Als bijvoorbeeld jongeren de drempel hoog vinden om te komen op basis van alleen een uitnodigingsbrief, is het van belang in je organiserende team mensen te hebben met een goed netwerk onder deze groep.

3. Financiën: sponsors, in natura (bijv. techniek, catering)?

Bij veel G1000's en ook andere lokale initiatieven heeft de gemeente zowel financiële steun geleverd als ambtelijke capaciteit. Dit is niet vanzelfsprekend en het is van belang in een vroeg stadium contacten met de gemeente te leggen over de manier en de omvang van de ondersteuning. Daarnaast is te denken aan het inschakelen van studenten (MBO/HBO/WO) als tafelsecretaris of als gastheren/-vrouwen en aan lokale bedrijven voor techniek, licht, geluid of catering.

B. Hoe veel mensen doen mee?

In veel benamingen van gelote fora zit een bepaald getal verwerkt (100, 250, 1000) dat iets zegt over het aantal (verwachte/gehoopte) deelnemers. Het is de vraag of het wel zo wenselijk is dat soort cijfers te noemen, zeker gezien de scheve verhouding tussen het aantal uitnodigingen en het aantal deelnemers.

1. Nadenken over streefcijfers

Lokale organisaties noemen zelf vaak een aantal deelnemers waarop zij hopen en wat zij beschouwen als indicator voor succes of draagvlak: de L750 of de Haagse Krach 1000. Het heeft echter ook een risico als dat getal een eigen leven gaat leiden. Zo is er nog nooit een G1000 geweest waaraan ook 1000 mensen

hebben meegedaan. Maar 300 of 400 deelnemers is ook al een hele prestatie.

Voorbeeld Nadenken over streefcijfers

Bij de Sociale raad in Peel en Maas werd aanvankelijk een streefcijfer van 50 deelnemers genoemd. Toen dit getal de eerste en tweede keer niet werd gehaald, kwam er de suggestie vanuit sommige raadsleden dat de Sociale Raad mislukt was. De organisatoren waren juist blij met de kwaliteit van de gesprekken en de voorstellen, al waren er inderdaad minder dan 50 deelnemers. Vanaf dat moment hebben zij besloten geen streefcijfer meer te noemen, maar vooral op diversiteit in te zetten.

2. Groot verschil tussen wie zijn uitgenodigd en wie komen

Bij vrijwel alle experimenten met loting die tot nu zijn gehouden, bleek dat een groot deel van de mensen die waren ingeloot, niet deelnamen. Bij de G1000 gaat het om ongeveer 90% afwezigheid. Daardoor was de groep van deelnemers alsnog niet zo divers als gehoopt. Het is dus van belang om na te denken op welke manieren het deelnemen aantrekkelijker kan worden gemaakt, zodat een groter deel van de gelote inwoners daadwerkelijk deelneemt.

Meer lezen?

Over de diversiteit van wie wel meedoen: Michels, A. & Binnema, H. (2016) 'Hoe divers, invloedrijk en deliberatief is een G1000? Het ontwerp van een burgertop en de verwezenlijking van democratische waarden' *Bestuurswetenschappen* 70 (1): 17-36.

C. Motivatoren

Er zijn verschillende mogelijkheden om het voor gelote inwoners aantrekkelijker te maken om mee te doen.

Voorbeeld Manier van uitnodigen

In de wijk Middelland in Rotterdam is een selectie gemaakt op basis van postcode en huisnummer zijn de organisatoren inwoners persoonlijk gaan uitnodigen door aan te bellen (en indien nodig later nog eens terug te komen). Iets vergelijkbaars gebeurde in Amsterdam Oost, waar inwoners die waren ingeloot een gouden envelop kregen, vergelijkbaar met de PostcodeLoterij. Ook Peel en Maas heeft goede ervaringen met het persoonlijk langsbrengen van de uitnodiging.

In geen van de gevallen is het overigens een garantie dat mensen echt komen. Zelfs met deze persoonlijke benadering besluit ongeveer de helft alsnog thuis te blijven.

1. Manier van uitnodigen

In de meeste gemeenten gaat de uitnodiging door middel van een brief, die door de organisatie of door de burgemeester wordt ondertekend. Via social media, flyers, posters, banners, krijgen inwoners te zien dat er een bijeenkomst aankomt. Soms wordt aanvullend ook nog gebeld naar mensen of worden uitnodigingsbrieven persoonlijk bezorgd. Op die manier wordt benadrukt hoe bijzonder het is dat iemand is ingeloot en wordt het belang van deelname vergroot.

2. Vergoeding voor deelnemers

Meedoen aan een geloot forum vraagt een tijdsinvestering van de deelnemers, maar bij de G1000 en de meeste andere fora die wij kennen krijgen ze hiervoor geen vergoeding. Als compensatie voor het niet kunnen doen van andere activiteiten (weekendboodschappen, sporten, bijbaan, etc.), maar ook als waardering voor de deelname, lijkt een vorm van vergoeding wel gepast. Al was het maar omdat raadsleden en ambtenaren wel een vergoeding krijgen als zij vergelijkbare expertise en tijd inzetten.

Bij zo'n vergoeding kun je denken aan kortingsbonnen of cadeaubonnen, maar het kan ook een bedrag zijn dat iemand in de eigen buurt kan investeren of aan een specifiek doel kan uitgeven.

Voorbeeld Vergoeding voor deelnemers

In Utrecht werd een Stadsgesprek over duurzame energie gehouden, met gelote inwoners en diverse experts, verdeeld over drie dagen. De deelnemers hadden de keuze om een vergoeding in cadeau-bonnen te krijgen of een geldbedrag dat zij konden besteden om energiemaatregelen in hun woning te nemen. Dit lijkt de deelname te hebben bevorderd en ook tot een wat diverser gezelschap te hebben geleid.

D. De steekproef trekken

Loten betekent dat iedereen even veel kans maakt om mee te kunnen doen. Daarvoor is een goede steekproef uit de hele bevolking of doelgroep van belang.

1. Gebruik maken van Basisregistratie personen of ander bestaand databestand

Afhankelijk van hoe dit in de lokale verordening is geregeld, kan de Basisregistratie Personen (BRP, vroeger GBA) worden gebruikt om een steekproef te trekken voor de loting. In de BRP zijn behalve naam en voornaam onder meer ook geslacht en nationaliteit geregistreerd.

2. Aselect of stratificeren op specifieke kenmerken

Wanneer weinig of geen achtergrondgegevens bekend zijn, of je niet vooraf weet welke kenmerken van de hele populatie relevant zijn, trek je een aselecte steekproef. Dit is het klassieke idee van loting, geheel gebaseerd op toeval. Daarbij maakt iedereen een gelijke kans te worden geselecteerd. Varianten hierop zijn bijvoorbeeld: telkens de 100e persoon uit het telefoonboek (1, 101, 201, 301, etc.) of iedereen met huisnummer 10.

Voorbeeld Aselect of stratificeren op specifieke kenmerken

In de gemeente Amsterdam heeft de dienst Onderzoek, Informatie en Statistiek veel achtergrondgegevens over de inwoners. Op basis van een aantal kenmerken kan OIS een steekproef trekken, waarbij groepen waarvan bekend is dat zij vaak niet meedoen als ze zijn ingeloot, oververtegenwoordigd worden. Neem bijvoorbeeld inwoners die laag opgeleid zijn, nog maar kort in Nederland wonen en tussen de 30 en 50 jaar zijn. Dit noemt men een 'mandje' waaruit een groter aantal mensen wordt geloot. Vanwege zowel de kosten als privacy is dit wel een lastig toe te passen methode.

Wanneer van de totale groep waaruit geloot gaat worden, een aantal achtergrondkenmerken bekend is (bijvoorbeeld geslacht, leeftijd, opleidingsniveau), kan die informatie worden gebruikt bij de steekproef. Dit

noemen we stratificeren. Het is dan gebaseerd op een vergelijking tussen de kenmerken in de totale groep en die in de te loten groep. Een andere mogelijkheid is dat er in een tweede ronde wordt gestratificeerd, wanneer er eerst algemeen geloot is en daarna een zo representatief mogelijke groep moet worden samengesteld.

Meer lezen?

Over het trekken van een steekproef: Carson, L. & Martin, B. (2002). 'Random selection of citizens for technological decision making' *Science and Public Policy*, 29 (2): 105-113.

3. Benaderen van specifieke groepen

Wanneer een onderwerp van belang is voor bepaalde groepen in een gemeente (jongeren, inwoners van een wijk, mindervaliden) kan een minimumaantal of -percentage worden vastgesteld van deze groep ten opzichte van het totaal aantal deelnemers. Bovendien weten we dat zij minder geneigd zijn deel te nemen en dan is een optie om een relatief groter aantal in de steekproef op te nemen (oversampling). Dat betekent dat zelfs bij een zelfde percentage dat deelneemt, zij toch voldoende vertegenwoordigd zijn. Een alternatief is om deelnemers te werven via maatschappelijke organisaties (dus buiten de loting om).

E. De bijeenkomst zelf

Het begint ermee dat het onderwerp van het gelote forum mensen aanspreekt. En als die inwoners eenmaal bij elkaar zitten, is het van belang dat er een goede onderlinge dynamiek ontstaat.

1. Thema wel/niet vooraf bepalen

Sommige bijeenkomsten op basis van loting kennen een specifiek thema, bijvoorbeeld omdat het thema sterk leeft in de gemeente of de wijk (groenvoorzieningen, veiligheid, asielzoekerscentrum). Dit kan helpen om de opkomst te vergroten. Aan de andere kant kiezen andere organisatoren er juist voor om het thema helemaal open te laten en de deelnemers zelf te laten bepalen waar zij het over willen hebben.

Of het thema vooraf bepaald is of niet, de rol van de dagvoorzitter en de tafelsecretarissen is van groot belang, om zowel de gehele bijeenkomst in goede banen te leiden als ook het gesprek aan de tafels. Zorg dat je hiervoor mensen vooraf traint en instrueert en benadruk bij hen het belang van dialoog en luisteren naar elkaar. Daardoor is het voor de deelnemers duidelijk wat van hen wordt verwacht en wat de opbrengst van de gesprekken zou moeten zijn.

2. Rol van experts

Veel lokale organisatoren vinden dat de deelnemers zo divers zijn dat er voldoende expertise aanwezig is. En wie kent de gemeente of wijk nu beter dan de mensen die er wonen? Daar staat tegenover dat sommige onderwerpen complex zijn en de inbreng van experts welkom kan zijn om inzicht te geven in wat in het verleden al is geprobeerd en wat eventuele juridische, financiële of andere randvoorwaarden zijn.

Voorbeeld Rol van experts

In de Haarlemse wijk Schalkwijk werd een Bomentop gehouden, waarbij inwoners met elkaar spraken over het groen in de wijk. Er was al een actieve wijkraad en bovendien roerden verschillende milieu- en natuurorganisatie zich in de discussie over de bomen.

De organisatie besloot deze groepen niet een aparte plek aan tafel te geven, omdat ze dan misschien te veel het gesprek zouden domineren, maar wel een rol als expert op een informatiemarkt tijdens de dag. Bovendien kregen de gelote inwoners de mogelijkheid van een rondleiding door de wijk onder leiding van een bomenexpert.

Meer lezen?

Over het gesprek aan tafel: Smets, P. & Vlind, M. (2017). *Deliberatieve democratie: ervaringen met diversiteit in burgertop Amsterdam. Beleid & Maatschappij*, 44 (2): 122-137.

Over de rol van burgers als vertegenwoordigers: Burgers, J.W. (2015). 'Are Citizens Capable of Representing Themselves?' *Constellations* 22 (1): 13-30.

3. Rol voor niet ingelote deelnemers

Het kan de moeite waard zijn ook een rol te geven aan inwoners die niet zijn ingeloot, maar wel graag willen meepraten. Dit kan bijvoorbeeld door op de website een discussieforum in te richten waar vooraf en tijdens de bijeenkomst anderen hun inbreng kunnen leveren en meepraten. Op twitter zien we dat deelnemers met de hashtag #g1000 gedurende de dag verslag doen van wat er wordt besproken.

Daarnaast kun je ervoor kiezen om naast de gelote deelnemers een aantal groepen een plek aan tafel te garanderen. Bij de G1000 gaat het bijvoorbeeld om politici en ambtenaren ('het hele systeem aan tafel'), die sowieso worden uitgenodigd. Afhankelijk van het onderwerp zouden dit ook belangengroepen of experts kunnen zijn – waarbij de facilitator er wel op moet letten dat zij het gesprek niet overheersen.

4. Vorm van de bijeenkomst

De locatie van de bijeenkomst doet ertoe. Eén van de belemmeringen voor inwoners die wel zijn ingeloot, maar besluiten toch niet mee te doen, is dat ze naar een specifieke plek moeten in plaats van naar een school of wijkgebouw in de buurt. Waar dat mogelijk is, dus bij voorkeur dichtbij waar mensen toch al komen voor school, werk of ontspanning.

Voor elke locatie geldt dat die zo ingericht moet zijn dat de dialoog wordt ondersteund (dus tafels voor zes tot tien personen, geen theateropstelling) en dat er voldoende technische mogelijkheden zijn (geluid, ICT) voor grote groepen deelnemers.

Voor sommige deelnemers blijkt het 'talige' karakter van een bijeenkomst op basis van loting een behoorlijke drempel (in sommige gemeenten speelt ook het probleem van laaggeletterdheid of het feit dat Nederlands niet iemands moedertaal is). Daarom is het te overwegen te experimenteren met andere vormen, zoals toneel, maquettes, muziek, beelden, collages, etc.

Meer lezen?

Over redenen om niet aan een mini-public mee te doen: Jacquet, V. (2017). 'Explaining non-participation in deliberative mini-publics' *European Journal of Political Research* doi: 10.1111/1475-6765.12195

Over triggers voor participatie: Specht, M. (2013) 'Zelforganisatie vanuit het perspectief van burgers. Inzichten uit onderzoek naar de pragmatiek van burgerparticipatie in drie Europese steden' *Bestuurskunde*, 22 (1): 55-65.

Experimenten

Sociale Raad Peel en Maas

De Sociale Raad is een bijeenkomst van willekeurig gelote burgers. Per bijeenkomst komen 50 burgers bij elkaar. Op basis van beschikbare informatie gaan deelnemers met elkaar in gesprek over een sociaal maatschappelijk vraagstuk. Samen stellen ze hun oordeel daarover vast. De Sociale Raad stuurt het oordeel door naar de gemeenteraad die dit meeneemt in de besluitvorming over het vraagstuk.

Buitenraad Lelystad

Enkele jaren geleden besloot de gemeenteraad definitief om "structureel tijd te creëren voor externe gerichtheid": Elke maand een derde bijeenkomst te organiseren, gericht op interactie met de samenleving, instellingen en organisaties. De invulling hiervan wordt bepaald door de lange termijn agenda, de informatiebehoefte van de raad en/of vraag vanuit de samenleving, instellingen en organisaties. Die derde bijeenkomst iedere maand – dat is de "Buitenraad".

Schalkwijk100 Haarlem

Een groep ingelote bewoners uit de wijk, de 'Schalkwijk 100', heeft in april 2017 een bewonersadvies opgesteld en overhandigd aan de gemeente. Op deze manier proberen zij ervoor te zorgen dat Schalkwijk ook in de toekomst een mooie en groene omgeving blijft. Bij het opstellen van dit advies waren ook wijkraden en andere belangenhartigers betrokken.

Burgerraad Amersfoort

Al jaren zijn vier Amersfoortse inwoners samen met raadsleden en ambtenaren actief betrokken bij initiatieven gericht op het versterken van de democratie. Het laatste jaar spitst zich dat steeds meer toe op een experiment met een gelote burgerraad met als basis het model van Bouricius en geïnspireerd door het boek van David van Reybrouck 'Tegen verkiezingen'.

Coöperatieve wijkraad Groningen

Stel dat we terug gaan naar de beginselen van de democratie: dat er niet langer voor de burger, maar ook door de burger wordt besloten. En stel dat we een raad samenstellen uit burgers én volksvertegenwoordigers die de beslissingen samen gaan nemen. Dat we die raad op basis van loting samenstellen zodat iedereen een eerlijke kans heeft om mee te doen en zijn of haar stem te laten horen. Wat zou er dan gebeuren?

Buurtbudget Middelland Rotterdam

Hoe kom je tot een verantwoorde keuze over de inzet van geld in een buurt als Middelland? Over die vraag brak de gemeentelijke spil in het veranderingsproces in dit deel van Rotterdam-West, Lot Mertens, zich al een tijdje het hoofd. En zij niet alleen. Na enig denken, schrijven en verzamelen van andere meningen hierover besloot ze om met de democratie te gaan experimenteren. Met een knikkerspel en een loterij.

“...Loting wordt genoemd als alternatief om de representativiteit te vergroten...”

Woorden over loting

Afspiegeling. Eén van de argumenten om voor loting te kiezen, is dat doordat iedereen een gelijke kans heeft mee te doen, de uiteindelijke groep deelnemers een betere afspiegeling is van de totale groep (zoals de inwoners van een gemeente of wijk).

Aselect. Een manier om een steekproef te trekken, waarbij iedereen die van de populatie deel uitmaakt een gelijke kans heeft om geselecteerd te worden. Varianten hierop zijn bijvoorbeeld: telkens de 100^e persoon uit het telefoonboek (1, 101, 201, 301, etc.) of iedereen met huisnummer 10.

Basisregistratie Personen. Afhankelijk van hoe dit in de lokale verordening is geregeld, kan de BRP worden gebruikt om een steekproef te trekken voor de loting. In de BRP zijn behalve naam en voornaam o.a. ook geslacht en nationaliteit geregistreerd.

Bouricius. Amerikaanse politicoloog, die een systeem heeft ontworpen om loting in te zetten voor politieke besluitvorming. Via telkens opnieuw gelote gremia worden de verschillende fasen van de besluitvorming doorlopen.

Burgerraad. Een gelote raad van inwoners, die eenmalig of meerdere keren bijeenkomt om de gemeenteraad te adviseren over onderwerpen die op dat moment in de gemeente spelen. Wanneer deze raad vaker bijeenkomt, wordt meestal per keer een nieuwe burgerraad geloot.

Burgertop. Een bijeenkomst met gelote inwoners, waarin prioriteiten voor de gemeente gezamenlijk worden bepaald. Vaak op basis van een specifiek thema, maar ook mogelijk met een open agenda.

Common ground. Dat wat de deelnemers bindt, waarin ze elkaar kunnen vinden. De gedachte is dat deelnemers niet met vooropgezette ideeën en bijbehorende belangen deelnemen,

maar met elkaar op zoek willen naar gezamenlijke doelen op basis van een gedeeld idee wat er aan de hand is en wat belangrijk is.

Deliberatief. Manier van spreken met elkaar (en soms ook besluiten), waarin de kracht van het argument voorop staat. Niet de machtsverhoudingen of de verschillende belangen staan voorop, maar het rationeel met elkaar zoeken naar de beste oplossing of aanpak.

Facilitator. Om zowel de gehele bijeenkomst in goede banen te leiden als ook het gesprek aan de tafels, is de rol van de facilitator van groot belang. Zorg dat je hiervoor mensen vooraf traint en instrueert en benadruk bij hen het belang van dialoog en luisteren naar elkaar.

G1000. Een bijeenkomst van een dag met enkele honderden gelote inwoners, aangevuld met 'vrijdenkers', werkgevers, ambtenaren en politici. Gedurende de dag ontwikkelen de deelnemers aan tafels van 6-10 personen voorstellen, waarover aan het eind wordt gestemd om een top-10 van de gemeente te krijgen.

Kwaliteit. Van een groep deelnemers die op basis van loting is samengesteld wordt verwacht dat die enerzijds een goede afspiegeling is van de kenmerken en kwaliteiten van de populatie en anderzijds geen belangen vooraf meeneemt. Dat zou bevorderlijk moeten zijn voor de kwaliteit van het gesprek en de besluitvorming: alle mogelijke invalshoeken kunnen aan bod komen.

Mini-public. Wetenschappelijke naam voor een bijeenkomst van inwoners, die 'in het klein' een afspiegeling zijn van een grotere groep, zoals de bevolking van een gemeente. Om dit te bereiken wordt loting ingezet of een andere manier van selecteren die de deelnemers zo **representatief** mogelijk laat zijn.

Open agenda. Dit gaat over het principe dat de organisatie van een bijeenkomst op basis van loting niet vooraf bepaalt welke onderwerpen worden besproken. Met name bij de G1000 wordt dit principe strikt gehanteerd: het zijn de deelnemers zelf die aan de hand van een aantal vaste ragen zelf bepalen waar zij het gedurende de dag over willen hebben. Het nadeel hiervan kan zijn dat ideeën worden bedacht die al blijken te bestaan of die niet uitvoerbaar zijn.

Oversampling. Wanneer bekend is van sommige groepen dat zij minder geneigd zijn om deel te nemen, kan ervoor worden gekozen een relatief groter aantal in de steekproef op te nemen. Dat betekent dat zelfs bij een zelfde percentage dat deelneemt, zij toch voldoende vertegenwoordigd zijn.

Representatief. De klassieke vorm hiervan is de volksvertegenwoordiging, als belangrijk orgaan in de representatieve democratie. Steeds vaker klinkt echter de klacht dat de samenstelling van de volksvertegenwoordiging niet representatief is voor de bevolking. Zo is ongeveer drie kwart van de gemeenteraadsleden man en is meer dan de helft hoger opgeleid. Loting wordt genoemd als alternatief om de representativiteit te vergroten.

Steekproef. Een deel van de totale bevolking (van een provincie, gemeente, of van een wijk, buurt, stadsdeel) dat wordt geselecteerd. Deze steekproef kan geheel **aselect** zijn, maar ook **gestratificeerd**, waarbij op een aantal kenmerken (bijvoorbeeld geslacht, opleidingsniveau, postcode) wordt geselecteerd.

Stratificatie. Wanneer van de totale groep waaruit geloot gaat worden, een aantal achtergrondkenmerken bekend is (bijvoorbeeld geslacht, leeftijd, opleidingsniveau), kan die informatie worden gebruikt bij de steekproef. Het is dan niet **aselect**, maar gebaseerd op een vergelijking tussen de kenmerken in de totale groep in die in de te loten groep.

Een andere mogelijkheid is dat er in een tweede ronde wordt gestratificeerd, wanneer er eerst algemeen geloot is en daarna een zo **representatief** mogelijke groep moet worden samengesteld.

Taal. Voor sommige deelnemers blijkt het 'talige' karakter van een bijeenkomst op basis van loting een behoorlijke drempel (in sommige gemeenten speelt ook het probleem van laaggeletterdheid of het feit dat Nederlands niet iemands moedertaal is). Daarom is het te overwegen te experimenteren met andere vormen, zoals maquettes, muziek, beelden, collages, etc.

Usual suspects. Benaming die wordt gegeven aan het type inwoners dat vaak te zien is op wijkbijeenkomsten of inspraakavonden. Het gaat hierbij om mannen, wat ouder, hoger opgeleid en met een Nederlandse achtergrond. Het idee van loting is dat ook anderen dan deze '**usual suspects**' gaan deelnemen (wat in de praktijk tegenvalt).

Van Reybrouck. Belgische publicist, die in zijn boek Tegen Verkiezingen een lans breekt voor loting als alternatief voor de 'vermoeide' vertegenwoordigende democratie. Hij bespreekt in zijn boek diverse historische voorbeelden en doet ook concrete aanbevelingen voor het inzetten van loting in de 21^e eeuw.

Vergoeding. Meedoen aan een bijeenkomst op basis van loting vraagt een tijdsinvestering van de deelnemers. Als compensatie voor het niet kunnen doen van andere activiteiten, maar ook als waardering voor de deelname, is een vergoeding gepast. Vaak wordt daarbij gekozen voor kortingsbonnen of cadeaubonnen, maar het kan ook een bedrag zijn dat iemand in de eigen buurt kan investeren.

Colofon

Dit is een uitgave in het kader van www.lokale-democratie.nl, een gezamenlijk initiatief van de beroeps- en belangenverenigingen van raadsleden, wethouders, burgemeesters, griffiers en gemeentesecretarissen, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Tekst

Dr. Harmen Binnema, Dr. Ank Michels (Universiteit Utrecht, Bestuurs- en Organisationswetenschap)

Vormgeving

Buro van Erkelens

Contact

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Directie Democratie en Burgerschap
info@lokale-democratie.nl

November 2017

Partners

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

NEDERLANDSE VERENIGING VOOR RAADSLEDEN

Nederlands Genootschap van Burgemeesters

Vereniging van Gemeentesecretarissen

VERENIGING VAN GRIFFIERS

Wethoudersvereniging

